

Forfatter: Grundtvig, N. F. S.

Titel: Haandbog i Verdens-Historien. Anden Deel

Citation: Grundtvig, N. F. S.: "Haandbog i Verdens-Historien. Anden Deel", i Grundtvig, N. F. S.: *Grundtvigs værker*, Faculty of Arts, Aarhus University, s. 584. Onlineudgave fra Grundtvigs Værker: https://tekster.kb.dk/text/gv-1836_518A_2-txt-shoot-idm33655.pdf (tilgået 19. april 2024)

Anvendt udgave: Grundtvigs værker

Ophavsret: Materialet er dedikeret til public domain. Du kan kopiere, ændre, distribuere og fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk dog altid at kreditere ophavsmanden.

[Læs CC0-erklæringen](#)

Engelsk-Mænd og Fransk-Mænd.

Det var egenlig først en halvsnees Aar før det store Kors-Tog (1087), da *Villum Erobrer* døde, vi forlod *England*, for at følge den anden *Normanniske Erobrer Robert Viskard* til sin Grav (1184), og derpaa, ligesom deres drabelige Sønner, *Robert* og *Boemund*, gjøre Franskmandene *Gotfred* og *Raimund* Selskab til den *hellige Grav*, saa naar den er taget og tabt igien, maatte vi i alle Tilfælde tye tilbage til *Franker* og *Normanner* og see til at finde en Traad, der førde videre. For at det imidlertid ei skulde skee alt for hovedkulds, førde Skæbnen Træ-Brødrene *Richard Løve-Hjerte* og *Philip Stærblind*, eller, som hans Lov-Taler har omdøbt ham, *Philip August*, til os ved *Akre*, hvor det daadfulde Kors-Tog, ligesom *Iliaden*, endtes med glimrende Ridder-Spil. Naar vi nu vende tilbage med dem, kan det vel ved første Øiekast synes, som vi maatte begynde med de *Franske Kongers* og *Ridderes* Bedrifter i Hjemmet, da det unægtelig var blandt dem *Kors-Toget* fødtes og fandt mest Deeltagelse, men naar vi opdage at i *Hjemmet* har de *ingen Historie*, da forbyder det sig selv, og da slaaer det os, at *før Normannerne* kom, havde de heller ingen, saa *Normannerne* har rimeligviis taget den med dem til *England*. Gaae vi nu over *Kanalen*, da stadfæster Formodningen sig ogsaa ganske rigtig, thi der giver *Villum af Malmsbury*, *Roger af Howden* og andre Flere os god Beskeed baade om *England* og dets Forhold til *Frankrig*, saa Fransk-Mændene maae tilskrive sig det selv, at vi baade betragte deres Forhold til *Normandiet* 585 og *England* som Hoved-Sagen og betragte det med *Engelske* og *Normanniske* Øine.

Tage vi nu vort Stade paa den mærkværdige Øe, hvor *Christendom* og *Boglig Konst* med det *Syvende Aarhundredes* Begyndelse, i *Araber-* og *Longobarder-Tiden*, ei blot fandt et *Fristed* men en frugtbart Jord-Bund, saa de nye Skud udbredte sig over *Tydskland* og *Norden*; da see vi den ved den *Normanniske Erobring* i alle Maader lænket til *Frankrig*, men dog ingenlunde let at rokke, saa stærke Drag var uundgaelige og Udfaldet saare tvivlsomt. Dette blev den lange Trætte mellem *London* og *Paris*, som vel egenlig begyndte med Slaget ved *Hastings* (1066), men antog dog først i *Vinter-Leiet* paa *Sicilien*, i *Leiren* ved *Akre* og i *Ridder-Spillet* paa Kysten af det hellige Land (1190–92), sin rette Skikkelse, som en Kamp paa Liv og Død mellem to stridbare Blandings-Folk, paa begge Sider af *Gallisk*, *Tydske* og *Nordisk* Rod, men i et saare forskjelligt Forhold, som *Sprogene* vise, saa i *Frankrig* havde det *Galliske* opslugt alt Andet men i *England* gjorde det undertrykte *Nordiske* Opstand og tilkæmpede sig Over-Vægten. Kun fra denne *folkelige* Syns-Punkt kan vi lære at forstaae den ellers ubegribelige Haardnakkenhed, hvormed *Engelsk-Mænd* og *Fransk-Mænd* i sex Aarhundreder har bekæmpet hinanden, som det synes, blot af Lune, men aabenbar af den Følelse, at de med Grund-Lighed tog en modsat Retning, som det var dem en Slags Saligheds-Sag at gjøre seirende paa begge Sider af *Kanalen*. Vel synes det i Slutningen af *Middel-Alderen* (1200–1450) egenlig kun at være *Engelsk-Mændene*, der ei vil lade *Fransk-Mændene* have Fred, men det synes dog kun saa, naar Man glemmer, at *Fransk-Mændene* i det *Ellevte Aarhundrede* har indtaget *England*, udryddet dets gamle 586 *Adel*, paatvunget det *Franske Herskab* og, saavidt mueligt, *Fransk Tunge-Maal* og *Tanke-Gang*, hvoraf hele Kampen udvikler sig, ikke fordi *Engelsk-Mændene* vil indtage *Frankrig*, men fordi de vil afkaste og sønderbryde det *Franske Aag*, medens deres *Franske Herskab* vil forevige det ved at blive enevældigt paa begge Sider af *Kanalen*. *Engelsk-Mændene*, som *Angel-Sachsernes* Børn, bekæmpe i Hjemmet det *Franske Herskab*, fordi de hade det, men de *saakaldte Engelske Konger* og *Baroner* stride i *Frankrig*, fordi de elske det, og haabe ved Hjælp derfra at faae Bugt med det trodsige *Engelske Væsen*, hvorpaa det var langt lettere at knække Halsen end at bøie Nakken. I den lange Strid mellem *Kapetinger* og *Plantageneter*, først om *Normandiet* og *Guienne* og siden om den *Franske Krone*, er der da slet intet andet ægte *Engelsk* end *Pengene*, den koster, og det er *Engelsk-Mændenes* Triumph, at *Kapetingerne* vinde Spillet, skiøndt de endda, med et *Vælsk* Konge-Huus, en *Fransk-Normannisk Adel* og *Latinsk Videnskabelighed*, har ondt nok ved at beholde deres *Moders-Maal* og forsvare deres *Frihed*.

Betænke vi nu, hvad *dette Moders-Maal* og *denne Frihed* i *Nyaars-Tiden* har været og virket, ja, er og virker endnu i denne Time, da seer vi let at Kampen mellem *Engelsk* og *Fransk* i *Middel-Alderen* vilde være En af de største Stats-Begivenheder, om end Mærkværdigheden var aldeles eensidig, men nu opvoxde *Frankrig* ogsaa under Striden til en *Stor-Magt*, hvis verdenshistoriske Indflydelse er lige vis, hvordan Man end bedømmer den, og hvis Uundværlighed til *Europas Lige-Vægt* Tiden klarlig har viist, saa vi maatte være aldeles ligegyldige ved den Verden, hvori vi leve, hvis Oprindelsen til Alt hvad der ligger i Ordet "*London* og *Paris*", var os ubetydelig. Ligger nems87lig end ikke, som *Engelsk-Mænd* og *Fransk-Mænd* sædvanlig mene, hele den *nyskabte Verden* deri, saa opvoxde dog virkelig *London* og *Paris* i det *Trettende Aarhundrede* til *Verdens Hoved-Stæder* og holdt aldrig op at være det, skiøndt Man med Rette i den Ene savner *Øiet* for det *Store* og i den Anden *Smagen* for det *Skiønne*. At *Paris*, uagtet sin store Mangel, ei blot af *Romanske Folk* agtes for en fuldkommen *Hoved-Stad*, men har selv for de *Gothiske* hidtil vundet Prisen fra *London*, ligger nu vel tildeels deri, at Man kun hos sig selv finder det Stygge smukt og det Smagløse nydeligt, medens Man hos Andre let tilgiver det Smaalige, men Hoved-Grunden er dog den *Aandløshed*, der altid hersker, hvor *Latinen* seirer.

Denne *Latin-Seier* i hele sin gruelige Udstrækning var det nu *Villum Erobrer*, efter Slaget ved *Hastings*, vilde bevirket i *England*, ved at dele Landet mellem sine *Franske Baroner*, udelukke alle *Angel-Sachser* fra

geistlig og verdslig Hæder og afskaffe deres Sprog baade i Kirken, i Skolen og for Retten, og det er frygteligt at see, hvor vidt det lykkedes, thi ikke blot syndes snart al Frihed og folkelig Dannelselse forsvundet, men endnu bærer Sproget og Alt i Kirken, i Skolen og for Retten dybe Spor af det *Fransk-Latinske Tyranni*. Tiden viiste imidlertid, at det var ikke *Villums* Magt men de *dannede Angel-Sachsers* (Adelens og Geistlighedens) Afmagt, der fremmede den sørgelige Forvandling, som alt var begyndt, før han kom, thi da der ved Kors-Togene igjen kom Ild i hvad der var brændbart, reiste den *Angel-Sachsiske Almue* strax Hovedet i Veiret, og vandt sin første Triumph, da *Borgermands-Sønnen* fra London, *Thomas Becket* (1162) blev *Ærke-Biskop* i *Canterbury*. Vel var denne fordum saagodtsom regjerende *Ypperste-Præst* under de 588 *Normanniske Volds-Mænd* nedsunket til en underdanig Hof-Præst, og da *Henrik Lyngstilk* (Plantagenet) gav *Thomas*, sin Kantsler, den høie Titel, var det netop hans Haab at han ikke vilde misbruge den til at forsvare hvad Man kaldte Kirkens Friheder, men han tog mærkelig Feil, og skiøndt han derfor lod *Thomas* slaae ihjel for Alteret (1170), saa gjorde han dog derved kun Ondt værre, thi *Engelsk-Mændene* fik nu i ham en folkelig Martyr og Skyts-Helgen, ved hvis Grav selv Kong *Henrik* maatte lade sig hudflette. Endnu i hans Dronning *Eleonores* Dage gjorde *Layamon*, eller hvad han egenlig hedde, *Over-Gangen* til det *Ny-Engelske Skrift-Sprog* i en stor Riim-Krønike, der vel endnu er utrykt, men desuagtet lige mærkelig, og kun en Menneske-Alder senere (1208) fik *London* sin første *Lord-Major* i *Alvins* (Ælfvins) Søn *Henrik* ^{*}*Fabyan Klæde-Kræmmers Engelske og Franske Krønike (i Optrykket) S. 318.*, hvoraf de rimelige Følger ingenlunde udeblev.

Hvad nu Forholdet til *Frankrig* angaaer, da maae vi huske, at *Villum Erobrers* yngste Søn, *Henrik Præste-Lærd*, skildte sin fra det Store Kors-Tog navnkundige Broder saavel ved *Normandiet* som ved *Kronen* og *Friheden*, og da *Erobrerens* Mands-Linie uddøde med denne første *Henrik* (1135), blev snart hele det *vestlige Frankrig*, fra *Kanalen* til *Pyrenæerne*, forbundet med den *Engelske Throne*. *Henrik* Præstelærds Daatter-Søn og Navner, *Richard Løve-Hjertes* Fader, var nemlig en *Greve-Søn* af *Anjou* og giftede sig syv andre *Grevskeer* til ved at ægte Dronning *Eleonore*, som *Philip Augusts* Fader, *Kapetingen Ludvig den Syvende*, efter det daadløse Kors-Tog forskiød.

Veed vi nu fremdeles, at det *sydlige* og *østlige* *Frankrig* for en stor Deel regnedes til *Keiserdommet* og 589 at *Greven af Flandern* viiste sig langt mere selvstændig end underdanig, da see vi strax at *Kapetingerne* i deres første to Aarhundreder (987–1180) var egenlig kun *Nisse-Konger* i *Isle de France*, men under *Philip August* (1180–1223) vendte Bladet sig pludselig, saa *Kapetingerne* snart fik hele *Frankrig* til deres *Stam-Gods*. Selv *Richard* kunde ikke meer end netop holde *Philip* Stangen, og under hans elendige Broder, *John uden Land*, bemægtigede *Philip* sig ikke blot *Normandiet* og hele Resten, paa *Guienne* nær, men greb endogsaa med gode Udsigter efter den *Engelske Krone*. Dette beviser nu vel ikke, at *Philip* var nogen stor Mand, men dog at han var "*Rigets Formerer*", og at han var født i en lykkelig Tid, da ikke blot alle de, der talde *Fransk* begyndte at ansee sig for eet Folk, men da *Universitetet* i *Paris*, som et nyt Verdens Under-Værk, alt gjorde Opsigt over hele Vester-Leden, saa hans Lov-Taler, Mester *Rigord*, forsikkrer paa sin Ære, at Mage til Søgning havde hverken *Ægypten* eller *Athenen* havt ^{*}*Rigord* hos *Duchesne* V. 58.. For at gjøre *Phillips* Lykke fuldstændig, mistede *Flandern* i hans Dage sin sidste *Baldvin*, der til sin Ulykke blev Keiser i *Konstantinopel*, medens gamle *Grev Raimunds* Ætmænd i *Toulouse* fik deres Rest ved det *Albigensiske* Kors-Tog, og *Kapetingen* vandt den berømte Seier ved *Bovines* (1214) saavel over sine kryeste Lehns-Mænd som over Keiseren selv i det hellige Romerske Rige ^{*}*Sammet. 58–65. Sismondis Franske Historie VI. 356–66.*

Herved blev da *Philip August* u dødelig i Verdens-Historien, med den *Franske Throne* og *Universitetet* i *Paris*, medens *John uden Land* (1199–1216) kun blev slemt berygtet for *Normandiets* Tab, for *Hyldings-Eden*, han svor den hellige Fader, og for *Magle-590 Brevet* (*Magna Charta*), han gav sine studse Baroner, men alle disse Ting er dog, som Betingelserne for den *Engelske Frihed*, langt fornøieligere end *Phillips* og *Pariser-Universitetets* Storhed, der kun avlede det *Franske Tyranni*. De *Normanniske* Baroner i *England* maatte nemlig afskiæres fra deres *Franske* Hjem-Stavn, før de lærde at tale *Engelsk* og nærmede sig Folket, og *Ærke-Bispen* i *Canterbury* maatte have et Ryg-Styd i Paven istedenfor en Svøbe i Kongen, naar *Borger-Friheden* i ham skulde faae en Tals-Mand, den ei kunde undvære, saa *Normandiets* Tab og *Pavens Lehns-Højhed*, som de *Engelske* Historie-Skrivere sædvanlig ømme sig ved, var i Grunden langt større Vinding end *Magle-Brevet*, som de juble over, men maae dog selv bekiende, trængde i *tohundrede* Aar til at fornyes *fem* og *trediv* Gange og skreves derpaa under *Tudor-Slægten* reent i Glemme-Bogen ^{*}*Lingards* *Engelske Historie* II. 259.. Naar Man ogsaa i det *Brittiske Museum* betragter dette den *Engelske Friheds* saakaldte *Palladium*, og seer, det er kun et *Stykke Papir*, der ikke engang har kunnet forsvare sig selv mod alskens Ulæmpe, da begriber Man let, det er kun vigtigt, som et *Vidhedsbyrd* om, at der i det *Trettende* Aarhundrede var *levende Folk* til, som havde *Friheden* kiær og Kraft til at hævde den, og at deres Æt, hvortit den saa daanede, dog aldrig uddøde.

Det gik for Resten kortelig saaledes til, at under en Strid om *Ærkebisper-Valget* (1205) tog *Pave Innocens* den *Tredie* sig den *Frihed* selv at udnævne *Engelsk-Manden Steeven Langton*, en god Bekiendter ad ham og berømt ved *Pariser-Universitetet*, til den høie Værdighed, hvad Kong *John* tog meget ilde op og stampede enstund imod Brodden, men da *Paven* tilsidst erklærede 591 ham for afsat og udnævned *Philip August* til sin verdslige Arm ved denne Leilighed, saa krøb *John* til Korset (1213) og blev, hvad han vel agtede for en stor Skam, men hvad de gamle *Angel-Sachsiske* Konger havde anseet for en Ære, den hellige Faders Lehns-Mand ^{*}*Lingards* *Engelske Historie* II. 219–38.. Hermed var nu *Paven* fornøiet, men *Steeven Langton* stillede sig i Spidsen for Baronerne, som forlangde "*Kong Edwards gode Lov*" istedenfor det *Franske Tyranni*, og da

Johns Bunds-Forvandte havde tabt Slaget ved *Bovines*, saa han sig (1215) nødt til at love Alt hvad *Ærke-Bispen, Baronerne* og *Londons Borgerskab* forlangde, skiøndt han selv kaldte det at gaae i Slaveriet**Radulf Coggeshall* hos *Martene* og *Durand V.* 872–82. *Humes Engelske Historie II.* 77–91. *Lingards II.* 240–60..

Heraf blev da *Væddeløbs-Engen* (*Runnymede* i *Surrey*) ei langt fra *Windsor*, hvor Kong *John* underskrev *Magle-Brevet*, et Classisk Sted i den ny Verden, og Man maa ingenlunde troe, at dette Brev var stilet paa at binde Kongens Hænder, som i England er en meget senere Opfindelse, thi hvad det forbyder, er kun saa grove Misbrug af Magten, som ingen skikkelig Konge vilde fristes til, og *den Frihed* i Huus og Hjem, Handel og Vandel, det lovede, var saa aabenbar til Landets Gavn, at den umuelig kunde være til Nogens Skade, som saa paa det. Dette var imidlertid ikke Kong *Johns* Anskuelse, og da han ikke blot bestred *Magle-Brevet* med *Pave-Buller*, men *Baronerne* med *Leie-Tropper*, lærde de snart, hvad det nytter at have "Sort paa Hvidt" for Friheden og kaldte tilsidst i Fortvivlelse *Philip August* til Hjælp, som ogsaa med stor Fornøjelse sendte dem sin Søn *Ludvig* til en Konge efter deres Hjerte. Den *Franske Thron-Følger* holdt nu virkelig Indtog i *London*, men da lagde baade Kong *John* og *Pave Innocens* dem meget beleiligt til at døe (1216), thi da saavel den ny *Pave* som *Henrik* Konge-Søns Formyndere var kloge nok til at bekræfte *Magle-Brevet*, blev *Ludvig* snart tilovers og maatte være glad, han slap heelskindet hjem**Robert af Glocesters Rim-Krønike. Mathæus af Westminster A.* 14–17. *Lingards Engelske Historie II.* 261–82. *Sismond's Franske VI.* 444–73.. Rigtignok stod Friheden allermest Fare under den følgende Regiering, da den herskesyge *Grev Simon af Montfort*, selv en *Franskmand* og Søn af *Albigensernes Skarp-Retter*, opkastede sig til *Borger-Frihedens* og de *Indfødtes* Beskytter mod Kongens *Franske* Yndlinger, thi af saadanne Folke-Ledere blive de ægte Tyranner; men ogsaa med *Simon* legede Lykken, saa hvad han vandt ved *Lewes* (i *Sussex*), hvor han fangede hele Konge-Huset, var Intet imod hvad han Aaret efter (1265) tabde ved *Evesham* (i *Worcestershire*), hvor han faldt**Robert af Glocesters Rim-Krønike. Mathæus af Westminster A.* 1258–65. *Lingards Engelske Historie II.* 322–58., og tog naturligviis hverken *Engelsk-Mændenes* fri *Folke-Stemme* eller *Moders-Maal* med sig i Graven. Disse to gode Ting, som Gud aabenbar har sammenføiet og Mennesker aldrig maatte adskille, er det imidlertid vi fæste Øie paa, thi havde end *Baronerne* Lyst til at beherske baade Kongen og Folket, kan vi dog ei beklage, at det mislykkedes, saa det *Engelske Under-Huus* (*The House of commons*), som ligefra *Edvard Langbeens* til vore Dage har givet alt det *Folkelige Mund og Mæle*, staaer nødvendig for os som *Frihedens virkelige* i det *Trettende Aarhundrede* vundne *Palladium*. Dette Under-Parlament af *Smaa-Herremænd* og *Kjøbstæd-Borgere* sammenkaldtes vist nok hverken dengang eller i de første tre Aarhundreder, som nu, for at give Riget og tildeels *Europa* 593Love, thi Meningen var kun at tale med dem om Byrderne, de skulde bære, og at høre, om de havde Noget at klage, men et *lovgivende* Under-Huus (regierende Undersaatter) er ogsaa langt fra at være nogen Herlighed, det var kun, under Frihedens Kamp med herskesyge Konger og en rovgjerrig Adel af fremmed Herkomst, et nødvendigt Onde.

Angel-Sachsernes Folkelige og *Borgerlige Opstandelse* gik da for sig under *Henrik den Tredie*, og naar Man derfor kalder hans lange Regieringstid (1216–72) daadløs, da leger Man kun med Ord, thi Alt hvad der skedte i hans Søn *Edvard Langbeens* Dage (1272–1307) er hverken i *Englands* eller i *Verdens* Historie at sammenligne med dette Vidunder, uden hvilket der, under *Latinens* og *Romer-Rettens* Aag, ingen Redning vilde været for *Nørre-Ledens* Folke-Aand og *Moders-Maal*. Det *Angelsachsiske* Konge-Navn, *Edvard* bar, er imidlertid selv et Vidnesbyrd om *Engelskhedens* Seier, og kan vi end ikke beundre hans Herre-Færd, maae vi dog tilstaae, den var *folkelig*, hvorfor det ogsaa lød halv pudseerlig men dog klagelig ved hans Grav:

Og var min Tunge end gjort af Staal,
Og Hiertet af Malm deslige,
Saa kunde dog ikke mit Tunge-Maal
Hans Fromhed tilgavns udsige**Kæmpe-Viserne (Relicks of ancient poetry) hos Percy II.*
171.!

Samme *Edvard*, hvem de urimelige *Engelsk-Mænd*, der dog vilde have *gamle* Kong *Edwards* "gode Lov", kalde "den Første", var nemlig med eet Ord en *Krigs-Mand*, men skiøndt han sagtens talde bedre *Fransk* end *Engelsk*, brød han sig dog, paa godt *Angel-Sachsisk*, kun lidt om *Frankrig*, og stræbde kun af *hele Øen* at danne et *Stor-Britannisk* Keiserdom for sig selv. 594Dette lykkedes nu vel først *trehundrede* Aar senere, men det første Skridt til hvad der falder saa vanskeligt og virker dog saa meget, som Forbindelsen mellem *England* og *Skotland*, er derfor lige mærkværdigt, og Undertvingelsen af *Wales*, der heller hverken var let eller ubetydelig, fuldendte *Edvard* saa omtrent.

Hvad nu *Kymrerne*, eller som de, morsomt nok, hedde paa *Engelsk, Vælsk-Mændene* 3: *de Fremmede*, i de *ottehundrede* Aar mellem *Angel-Sachsernes* Indvandring og *Edwards* Triumph, egenlig tog dem for, Andet end at vogte Faar paa *Snowdon* og nappes med Naboerne, det er endnu en Hemmelighed, hvorom *Engelsk-Mænd* og *Vælsk-Mænd* slet ikke kan enes, men de Første har dog aabenbar Ret i, at "Stort" kan det neppe have været, da det gaaer med alle store Ting paa Jorden, ligesom med Staden paa Bierget "der kan ikke skjules!" *Haandhævelsen* af *Frihed* og *Moders-Maal* ved Siden ad saa vældige, glubske og nærgaaende Folk som *Angel-Sachser* og *Normanner*, er imidlertid ogsaa en *Kiends-Gierning*, som Man ei maa forlange, *Vælsk-Mændene* skal finde lille, og det kan nok være, de *Vælske Barder* har større Fortjeneste af *Moders-Maalets* Opstandelse i *England*, end der endnu lader sig bevise. *Galfred* fra *Monmouth* er vist nok ilde berygtet for sin *Brittiske Historie*, med alle dens *Æventyr* om Kong *Arthur* og Tusind-Konstneren *Merlin*, men den beviser

ligefuldt, at der var *Barder* til før hans Tid (det *Tolvte* Aarhundrede), og saavel paa ham som paa hans Lands-Mand *Sylvester Giralde*, der har beskrevet *Wales*, seer Man tydelig, at de studerede *Vælskmænd* kom Old-Tiden levende ihu, mens deres Naboer glemde den, saa de har sikkert bidraget til at vække *Engelsk-Mændene*, der i denne Henseende altid har trængt til Sporen. Naar *Kymrerne* 595derimod beskyldte *Edvard* for at han lod alle deres *Barder* nedsable og gjorde dermed Ende paa Sangen, da gjør de ham sikkert Uret, thi deels vilde det være lettere at udrydde Fuglene under Himmelen end at gjøre et poetisk Folk til det Modsatte, og deels var *Barderne* uidentivl uddøde før *Edvard* blev født. Baade skal nemlig den saakaldte "*Sorte-Bog*", som indslutter *Kymrernes* poetiske Herlighed, klarlig være fra det *Tolvte* Aarhundrede, og tillige omtaler *Giralde* fra samme Aarhundrede den berømte *Fabel-Digter Bledherk* som allerede død og borte ^{*}*Giralde* hos *Camden* S. 891. *Humes Engelske Historie* II. 247. *Lingards* II. 403. *Conybeares* Oplysninger (illustrations) om *Angel-Sachsisk Poesi* S. LXI., medens *Historien* lærer os, at hvor det gaaer naturligt til, kommer *Fabelen* først naar *Æventyret* er ude.

Fra *Henrik Lyngstilks* Tid, som huserede slemt i *Wales*, faldt *Fyrsterne* der sædvanlig til *Føie*, naar *Kongerne* satte dem *Kniven* paa *Struben*, men det varede aldrig længer end til *Ulykken* var ovre, og i den urolige Tid under *Henrik Johnsen* var især *Fyrsten* af *Nord-Wales*, eller som han sædvanlig kaldtes "*Herren* paa *Snowdon*": *Sne-Hætten*" blevet vant til at raade sig selv. Havde *Edvard* imidlertid været nøiet med ordenlig *Lehns-Høihed*, vilde det i hans Dage neppe kommet til det *Yderste*, thi *Herren* paa *Snowdon*, *Levelin*, fødte sin *Afmagt*, bukkede strax for sin *Overmand* (1277), og afstod ham ganske *Flint* og *Denbigh* *Shire*, men da her nu, med *Engelsk Lov* og *Dom*, førdes *Krig* mod alle *Vælske Sæder* og *Skikke*, blev *Indbyggerne* naturligviis fortvivlede, gjorde *Opstand* og fandt *Medlidenhed* hos alle deres *Lands-Mænd*, saa *Kampen* blev *haardnakket* (1282 og 83) og *Udfaldet* tvivlsomt. *Engang* sendte derfor *Edvard* *Ærke-Bispen* af *Canterbury* op 596til *Snowdon* for at underhandle, og lod imidlertid en *Trop* snige sig over fra *Anglesea* for at overrumple *Levelin*, men det kostede meget *engelsk* *Blod*, og først da *Levelin* ved et særdeles *Lykke-Træf* fik sit *Bane-Saar*, kom *Edvard* til at spille *Mester*. Da saa *Levelins* *Broder David*, ved *Forræderi*, faldt i *Seier-Herrens* *Hænder*, lod han ikke blot hans *Hoved* hugge af og sætte paa *Stage* ved *Siden* af *Levelins*, men *Kroppen* blev *firkløvet*, for at *Winchester* og *York*, *Bristol* og *Northampton* kunde hver faae sin *Part*, og saa reves de to Første endda om den *høire* *Skulder*, til *Winchester* endelig vandt *Seier* ^{*}*Aarbøgerne* hos *Gale* II. 110-11. 234-38. *Mathæus* af *Westminster* A. 1282-83. *Lingards* *Engelske Historie* II. 73. 228. 295. 395-402..

Saaledes uddøde da *Herrerne* paa *Snowdon* med *Levelin*, *Griffins* *Søn*, der i *tolvte* *Ledd* nedstammede fra *Roderik* den *Store*, som eiede hele *Landet*, og naar *Krønikerne* tilføie, at saaledes blev *Kymrernes* *Ære*, med alle deres *Helligdomme* og *Kong Arthurs* *Krone*, *Engelsk-Mændene* til *Deel*, da faaer Man vel for denne *Gang* slaae en *Streg* over *Æren*, og bede dem nøies med *Fordelen*, skiøndt det er ganske rigtigt, hvad *Mathæus* af *Westminster* anmærker, at Man heri klarlig sporer "*Guds Forsyn*", der fandt for godt, at de vilde *Kræfter* skulde tæmmes og den *Engelske* *Thron-Følger* være den eneste "*Prinds af Wales*"! Herom overbevises vi nemlig ei blot ved den lange *Række* af *Vælske* *Oprør*, under *Rese* og *Conan*, *Morgan* og *Madok*, i *Edwards* *Dage*, men især derved, at endnu et *Aarhundrede* senere behøvede *Herremanden* *Owen Glendour*, rasende over *Rettens* *Fornægtelse*, blot at reise *Opstands-Banneret*, for at see alle *Vælsk-Mænd*, selv fra *London* og *Oxford*, strømme til sig og derved 597sættes *istand* til at *trodse*, saa den *drabelige* *Henrik* den *Femte* vidste tilsidst ikke bedre *Raad* end at *lade*, som han ikke vidste, *Owen* kaldtes *Herre* paa *Snowdon* ^{*}*Mathæus* af *Westminster* A. 1287. 92. 94. *Lingards* *Engelske Historie* III. 301-4.. At en anden *Vælsk* *Herremand*, *Owen Tudor*, vovede sin *Hals* ved at ægte samme *Henriks* *Enke-Dronning*, og blev derved *Stam-Fader* til *Englands* *strængeste* *Herrer* og *største* *Tyran*, er ogsaa mærkværdigt, deels som et *Tegn* paa *Kymrernes* *Anlæg* og deels som et *Glimt* af *Gjengjældelsens* *Ret*.

Vi maae nu, ligesom *Edvard*, vende os til *Skotland*, og hvad enten han, som *Skotterne* skyldte ham for, har ødelagt *Rigets* gamle *Historie* eller ikke, maae vi dog ogsaa efterligne ham deri, ikke at bryde os om den, men kun passe paa *Vallas* og *Bruus*, hvis *Virkelighed* vi imidlertid er langt fra at finde saa *ubeleilig* som han. Vi, som kun med *Øinene* vil indtage *Landet*, finde det nemlig vakkert af vore *Frænder* op imod de *Grampianske* *Bjerge*, at de, ligesaavel som *Angel-Sachserne*, vaagnede i det *Trettende* *Aarhundrede* og lod sig ligesaa lidt træde paa *Nakken* af deres *sydlige* *Naboer*, som tages ved *Næsen* af deres *Galiske* *Formyndere*, og hvad vi har imod dem er da kun, at de var værst mod dem selv, saa deres *Opstandelse* (ligesom *Walther Skots* *Muse*) fødte mange smukke *Romaner* men kun en daarlig *Historie*.

Dog, uagtet vi endnu mindre kan befatte os med den *Pharaoniske* *Prindsesse Skota* i *Norden*, end med den *Classiske* *Mester Brutus* i *Syden*, og maae lade alle baade lærde og læge *Trætter* om *Kaledonier*, *Pikter* og *Skoter* skiøtte dem selv, saa maa vi dog bemærke, at der fra *Arilds-Tid* var og er endnu to *Slags* *Folk* i *Skotland* saavel som i *England*, saa kun de i *Syd-598Ost* ligner *Angel-Sachserne*, medens de i *Nord-Vest* klarlig har *Sprog* og *Herkomst* tilfælles med *Irlænderne*. Disse *Bjerg-Skotter* havde aabenbar, i det *Mindste* hvad *Aand* og *Kundskab* angaaer, *Overhaand* lige til i det *Trettende* *Aarhundrede*, da deres *Præste-Kaste*, *Kuldeerne*, forsvinder, *Nordiske* *Navne* komme til *Ære* og det første *bekjendte* *Vers* lyder i *Lavlændernes* *Sprog*, thi det er *Klage-Sangen* over *Alexander* den *Tredie*, med hvem *Mands-Linien* uddøde af den *Konge-Slæggt*, der i *halvtrediehundrede* *Aar*, eller fra *Knud* den *Stores* *Dage*, havde regieret i *Skotland*. Ved denne *Kong Alexanders* *Død* (1286) var det, der blev *Trætte* om *Thron-Følgen*, som *Edvard* betjende sig af til at *annamme* *Riget*, under det *Paaskud*, at de *Skotske* *Konger* fra *Arilds-Tid* havde erkiendt de *Engelske* for deres *Lehns-Herrer*, og vi behøve saameget mindre at indlade os i *Trætten* om denne *dunkle* *Sags* *Rigtighed*,

som det er klart, at hverken vilde *Edvard* udfægte sin Sag for Retten, ikke heller vilde han nøies med saamegen eller saaliden Hylding, som Skotte-Kongen havde ydet sin Nabo i den Tid, Man kiender Noget til: fra den første *Duncan* til den sidste *Alexander*. Det skal imidlertid ikke nægtes, at *Alexander*, ved at reise til *London* og hylde *Edvard* og modtage 175 Pund for Kost og Tæring, spillede en meget underordnet Rolle, om han endogsaa udtrykkelig erklærede, at Hyldingen ei skulde giælde det *Skotske Rige*, men kun de Grevskaber i *England*, han gjorde Fordring paa og ventede engang at faae**Humes Engelske Historie II. 254-60. Lingards II. 394. 408-10.* Ikke heller kan det undgaae vor Opmærksomhed, at hvis *Skotterne* ikke betragtede *Edvard* som deres Lehns-Herre, da lukkede de selv Ulven ind i Faare-Stien, ved at vælge den stridbare og herskesyge Nabo-Konge til *Voldsgifts-Mand* mellem Beilerne til en Brud, han selv havde Øie paa.

Egenlig var det den saakaldte "*Norske Pige*", der skulde arvet den *Skotske Krone*, thi efter en aaben Feide af tre, fire hundrede Aar, som sluttede med det Tog, hvorpaa *Hakon den Gamle* satte Livet til (1260), var Kong *Erik Præste-Hader* i *Norge* til godt Forligelse-Maal blevet gift med en Skotsk Prindsesse, hvis lille Daatter *Margrete* nu kaldtes til Thronen, men døde paa Over-Farten (1290) og gjorde derved en Streg i *Edwards* Regning, som havde klappet et Giftermaal sammen med hende og sin ældste Søn. Da han imidlertid fik Lov til at dømme mellem de tretten Beilere, der nu meldte sig til Kronen, erklærede han sig for en *John Baliol*, men satte ham paa samme Fod som sine Engelske Jarler, fradømde ham Kronen igjen, da han mukkede, og tilkiendte sig selv det *Skotske Rige*, som et hjemfaldent Lehn**Mathæus af Westminster A. 1290-92. 1295. Humes-Engelske Historie II. 249-53. 59-67. Lingards II. 405-6. 410-19.*

See, det *Sidste*, som var Hoved-Sagen, paastod *Edvard* aldrig, havde været Skik fra Arilds-Tid, men grundede det kun, som *Mathæus af Westminster* udtrykkelig siger, paa Spydstage-Retten (lege belli), hvorved han unægtelig selv tilkiendte *Skotterne* samme Ret, skjøndt han fandt det ugudeligt af dem, at de, selv efter store Nederlag, blev ved at pukke paa den**Mathæus af Westminster A. 1296-1305.*

John Baliol lod nemlig strax efter Slaget ved *Dunbar* (1296) Sagen falde og fik frie Værelser i *Tower*, men desuagtet var *Skotterne* halstarrige nok til, under Anførsel af en fattig Ridders-Mand: *Villum Vallas* (Wallace), ei alene at drive *Engelsk-Mændene* ud, men selv at besøge dem paa deres egne Ene-Mærker. 600Derpaa stod Slaget ved *Falkirke-Skov* i *Tweed-Dalen* (1298), hvor *Skotterne* faldt som Fluer, og *Vallas* tabde meer end Livet: hele sin Anseelse, saa Man hører ikke mere til ham, før han (1305) falder i *Edwards* Hænder, værre for ham end nogen Tigers Kløer, thi vilde Man sige, han blev parteret Ledd for Ledd, da var det endnu meget for lidt**Mathæus af Westminster A. 1305-6.* Desuagtet varede det ikke længer end til næste Aar, før der var nye Optøier, som gik saavidt at *Skotterne* endog satte *Kronen* paa Jarlen af *Carrick*, *Robert Bruus*, hvis Fader havde været *Baliols* Med-Beiler, da de Begge paa Mødrene-Side nedstammede fra den *Skotske* Prinds *David*, der var med *Richard Løve-Hjerte* i det hellige Land. Dette var jo høist ærgerligt for en Herre, der med Sværdet saa klarlig havde beviist sin Ret, men Døden tillod ham dog ikke at føie Hovedet af *Bruus* til det af *Vallas*, og vi maatte være urimelige *Engelsk-Mænd*, for ei i dette Stykke at være enige med Døden. *Edwards* Søn, der ei havde Andet af Faderen end *Navnet*, mødte vel siden (1314) *Robert Bruus* ved *Bannakborn*, ei langt fra *Dunbar*, med en talrig Hær, men maatte paa Flugten nøies med et meget lille Følge, og skjøndt *Engelsk-Mændene* krympede sig længe ved at opgive *Edvard* Langbeens klare Ret til den *Skotske* Throne, bragde dog *Robert Bruus* dem endnu før sin Død til (1328) at erkjende hans ligesaa klare og for Øieblikket langt strængere Ret til at beholde hvad han besad**Lingards Engelske Historie III. 3-4.*

See, det er i en Sum Beskrivelsen af *Skotternes* haarde men dog heldige Kamp giennem en heel Menneske-Alder for deres Selvstændighed, og det er naturligt, at de bande *Edvard* ned i Helvede og løfte saavel *Vallas* som *Bruus* til Skyerne, men det er Skade, at vi kun af *Engelsk-601Mænd* har *samtidige* Efterretninger om Kampen, thi skjøndt Folk, der selv vil være fri, nødig skulde hjelpe en Tyran til at overvælde deres Naboer, tog dog i det Mindste de Engelske Krøniker hans Parti, og skamskiændte baade *Vallas* og *Bruus* saaledes, at vi i de *Skotske* Lov-Taler og Ære-Vers slet ikke kan adskille deres naturlige Ansigt fra Skilderierne paa fri Haand **Humes Engelske Historie II. 309-29. 348-53. Lingards II. 429-35. 443-49. 77-84. 501-6.* Hvad vi derimod veed, er at skjøndt *John Barbour* fra *Aberdeen* skrev en stor *Riim-Krønike* om *Robert Bruus*, i hans Daatter-Søn *Robert Stuarts* Tid, som ret egenlig blev *Skotternes Helte-Bog***Robert Bruce i tyve Sange, efter mange Optryk for Folket, udgivet for de Lærde af Pinkerton 1790.*, saa var det dog langt fra at Folke-Stemmen paa Moders-Maalet gjorde sig saaledes gjældende som i *England*, og Skotland har i de tre følgende Aarhundreder kun en Lidelses-Historie. Forbindelsen med *England* var da vist nok ønskelig, men *Edvard* havde saa aldeles forregnet sig, at det blev ingen *Plantagenet* men tvertimod en *Stuart*, paa hvis Hoved Kronerne mødtes.

Der fulgte i *England* tre *Edvarder* efter hinanden og under den *Sidste* (1327-77) var det, den saakaldte *Hundredaars-Krig* (1346-1453) udbrød mellem *England* og *Frankrig* og tiltrak sig hele *Europas* Opmærksomhed, men for at møde *Edvard* den *Tredie* og *Henrik* den *Femte* paa deres Helte-Bane, maae vi begive os til *Frankrig*, da de ingenlunde satte deres Ære i at være *Engelske* men i at kaldes *Franske Konger* og glimre sydenfor Kanalen.

Ludvig den *Hellige*, en *Sønne-Søn* af *Philip August*, og *Philip* den *Smukke*, en *Sønne-Søn* af ham igjen, var *Henrik* den *Tredies* og *Edvard* den *602Førstes* *samtidige*, og ei mindre mærkværdige i *Verdens-Historien*, da

Frankrig under dem, ligesom *England* under Hine, vandt sin velbehagelige Skikkelse, hvorunder det i sex Aarhundreder har spillet en af Hoved-Rollerne og omsider fordunklet alle sine Medbeilere til Mængdens Bifald paa den store Skue-Plads. Hvorledes en saadan Hoved-Magt opkom og i en Hundredaars-Kamp paa Liv og Død forsvarede sin Selvstændighed, maae vi da nødvendig tage os Stunder til at betragte, skiøndt der er ikke meget Overdrevent i Rigets nyeste Historie-Skrivers Jammer-Klage, naar han siger: *Philip* den Smukke var, efter Slægt-Registerne, den fem og fyrretyvende Franske Konge og vi finde Forskiel Nok baade paa Evner og Tilbøieligheder, men giennem otte Aarhundreder hverken hos Kongerne eller Folket hvad *Hjertet* kan deeltage i, og vi har endnu en lang Vei at tilbagelægge, uden at skulle sige, vi dandse paa Roser.*Sismondis Franske Historie IX. 4-6..

I Midten af det Trettende Aarhundrede, denne store Vende-Punkt i Middel-Alderens Historie ligefra *Hekla* til *Ætna*, kunde det ikke falde *Ludvig* den *Hellige* (1226-70) vanskeligt at sætte Skik paa det ny Franke-Rige, og da han baade uden al Sammenligning var den Bedste mellem *Carl* den *Store* og *Henrik* den *Fjerde*, og blev i femhundrede Aar godvillig dyrket som Landets Skyts-Helgen, kan vi ikke tvivle om, at hans Stats-Konst jo baade var folkelig og var den bedste, der paa Tid og Sted lod sig med Held anvende. *Thronens Glands* og *Kirkens Lov-Tale*, med *Skin* af den strænge *Ret* og *Retfærdighed*, maae vi altsaa troe, har i Franskmændenes Øine været det "almindelige Bedste", thi derpaa stiledede alle Kong *Ludvigs* Foretagender og understøttedes paa det Kraftigste af de *Latinske Jurister*, som i hans Dage med glimrende 603Bifald satte "*Romer-Retten*" i Kraft.*Sismondis Franske Historie VIII. 61-117.. Den *Franske Konge* blev imidlertid herved de gamle Romerske Keiseres udtrykte Billede, og naar Fyrster over andre end *Slaviske* eller *Romanske* Folk tog ham til Mønster, kom de derved naturligviis i Modsætning til Alt hvad der i deres Riger var fribaarent og folkeligt, og ramde da ingenlunde der det *almindelige Bedste*. Desuagtet blev det Franske Væsen i Tidens Løb ei blot efterlignet men lovsunget i alle Lande, og det med en vis Nødvendighed, fordi ligesom den sidste virkelige Greve af *Provence*, *Raimund Berengar*, havde fire Døttre, der alle bleve Dronninger (i *Frankrig* og *Neapel*, *England* og *Tydskland* *Sammest. VII. 134. 38. 287. 334., saaledes blev den *Provincalske Dannelse* og *Smag* ogsaa den herskende lige til Reformationen, og afløstes derpaa af den *Parisiske*, hvis Herredømme, Man veed, var ikke mindre fransk men anderledes vist og varigt end *Napoleons*.

Gjør dig elsket af dit Folk, thi jeg saae heller, der kom en *Skotte* eller en anden Udlænding, som regierede godt og folkelig end at du skulde regiere slet og skammelig.*Sammest. VIII. 43. Joinville i Indledningen., det var *Ludvig* den *Helliges* Ord til sin ældste Søn, som døde før han, og skiøndt vi, ved at betragte hans *Ætmænds Færd*, fristes til at tænke, han glemde at sige det til den, der overlevede ham, saa var dog alle de Franske Historie-Skrivere giennem fem Aarhundreder saa inderlig vel fornøiede med den *Hellige Ludvigs Børn* og saa stolte af dem, at *Frankrig* i det Hele maa have fundet dem elskværdige. At nu ogsaa selv *Philip* den *Smukke* har haft en elskværdig Side at betragtes fra, tillader hans Kiendings-Navn os neppe at tvivle om, saa det var kun hans og i det Hele de Franske Kongers 604historiske Uheld, at "Skiønhed forgaaer" og at ikke blot "Dyden" men ogsaa *Lasten* bestaaer.

Philips Maade at vinde *Kirkens Lovtale* paa kiende vi for Resten, og hans Midler saavel til at skaffe *Thronen Glands*, som til at give selv *Tempelherre-Baalet* *Skin* af den strænge *Ret* og *Retfærdighed*, var naturligviis de *Franske Paver*, *Soldaternes Sværd* og *Juristernes Pen*, men hvor snildt og smukt det end Altsammen kan have taget sig ud paa den Tid, falder det dog efter femhundrede Aars Forløb baade for lavt og for smaat til at sættes blandt de store Begivenheder. Vi skulde da her neppe have nævnet *Philip* den *Smukke* (1285-1314), hvis ikke hans Daatter *Isabelle* var blevet Moder til Kong *Edvard* den *Tredie*, men deraf reiste sig *Edwards* Krav paa den Franske Throne, som hans Fætter *Philip* af *Valois*, en Broder-Søn ad *Philip* den *Smukke*, mens han var umyndig (1328) havde bemægtiget sig. At der imidlertid omsider virkelig blev en Krig om den *Franske Throne*, maae vi vel kalde tilfældigt, thi hverken synes *Edvard* egenlig at have gjort sig mindste Haab om den, ikke heller havde han mindste rimelig Udsigt til den, da saagodtsom hele *Frankrig* var ham imod og det Engelske *Under-Huus* udtrykkelig erklærede at de paa ingen Maade vilde have Konge tilfælles med *Frankrig*. *Edvard* førde da aabenbar Krigen mest for sin egen Fornøielse, og naar vi desuagtet nævne Slagene ved *Cressy* (1346) og *Poitiers* (1356)*Brødrene *Villani* hos Muratori XIII. 943-51. XIV. 409-18. Sismondis Franske Historie X, 287-303. 458-75., da er det ogsaa mere for deres egen end for Følgernes Skyld, thi uagtet Fransk-Mændene i dem Begge leed forbausende Nederlag, og deres Konge, *Johan Philipsen*, blev selv i det Sidste en fangen Mand, saa forandrede de dog ikke synderlig Rigernes Stilling, ei heller 605forlangde *Edvard* engang Kronen i Løse-Penge. Den store Opsigt, Slagene gjorde, og Deeltagelsen, de siden fandt, reiser sig da kun deraf, at i dem Begge kæmpede *Edwards* Søn og Navner, den saakaldte sorte *Prinds*, mod en for Tapperhed saa berømt og i Tal saa overlegen Hær, at hans Seier maatte forundre ham selv og skaffe enten ham eller dog hans besynderlig gode Lykke almindelig Beundring. For en stor Deel af de Lærdes maa han imidlertid takke *Froissart*, som var en Yndling af Huset og for sin Tid en Mester i Roman-Stil og Slag-Maleri, thi uagtet han kun var et Barn, da de sloges ved *Cressy* og voxde først op til Pennen efter Seiren ved *Poitiers*, følger Man dog sædvanlig nøie hans Beskrivelse, fordi den er saa regelret og omstændelig, som om han selv kunde have været med og bragt Alting til at gaae efter Ønske. Efter Slagene ved *Lodi* og *Marengo*, ved *Jena* og *Waterlo*, og overallt efterat en *Napoleon* har spillet Helte-Rollen i den Franske Tragoedie paa Krigs-Skue-Pladsen, og alle de Konster, som dertil høre, er steget til det Høieste, da taber sig naturligviis daglig baade Tilliden til *Froissart* og Beundringen for den sorte *Prinds*, saa naar Man herefter nævner Seirene ved *Cressy* og *Poitiers*, vil Man især forundre sig over, at de blev saa kræmmeragtig

benyttede. Efter Slaget ved *Cressy* gav nemlig Kong *Edvard* sig til at beleire *Calais*, som han efter Indtagelsen stræbde at befolke med Engelsk-Mænd og befæste tilgavns, især for at have et Oplags-Sted til sine Kram-Vahre, og efter Seiren ved *Poitiers*, der slog hele Frankrig med Lamhed, skyndte den sorte Prinds sig tilbage til *Bourdeaux*, for at sætte Byttet og sin dyrebare Fange i Sikkerhed*Robert af Avesbury i *Edwards Levnet*. *Sismondis Franske Historie X. 307-10. 18. 24-34. 475.*

Det var imidlertid et mærkeligt Held, *Edvard den Tredie* (1327-77) havde baade til at vinde Slag og fange 606 Konger, thi ogsaa *Skotterne* leed under ham to berømte Nederlag (ved Halidon-Hill og Nevils Cross) og i det Sidste, kort efter Slaget ved *Cressy*, blev Kong *David*, en Søn af *Robert Bruus*, fanget, saa dersom Kronerne var fulgt med Kongerne, havde *Edvard* faaet alle dem han forlangde, og selv nu skaffede naturligviis disse Lykke-Træf ham glimrende Fred-Slutninger. Kong *Johan* maatte saaledes, da han blev kied ad det ellers ret morsomme Ophold i *London*, i Freden til *Bretigny* (1360) afstaae *Edvard* et godt Stykke af *Frankrig* med fuld *Eiendoms-Ret*, hvad unægtelig vilde gjort en væsenlig Forandring i Rigernes Stilling, hvis det virkelig var gaaet i Opfyldelse, men nu kom det kun til at staae paa Papiret, thi efter Slaget ved *Poitiers* havde Rigs-Forstanderen, *Carl den Kloge*, givet Landet til Priis for Fjenden og derved gjort hele Folket saa forbittret paa *Engelænderne*, at vilde de have Fred, maatte de staae under Vaaben eller rømme Landet*Matteo Villani hos *Muratori XIV. Sismondis Franske Historie X. 570-80.*

Denne Klogskab, som vi just ikke kan finde elskværdig, og det deraf udspringende *Folke-Had*, var altsaa Hoved-Følgen af Slaget ved *Poitiers*, men hvor Folket paa saa følelig en Maade bringes til Bevidsthed, pleier det ogsaa at gaae ud over deres indfødte Plage-Fogeder, saa Oprøret under Kong *Johans* Fangenskab er ganske i sin Orden og bør for sit eiendommelige Prægs Skyld ihukkommes.

Frankrig havde nemlig paa den Tid, ligesaavel som *England*, sit *Parlament*, og *Philip* den *Smukke* havde ligesaavel som *Edvard* nødt *Stæderne* til at skikke ham deres Fuldmægtiger, som han kunde handle med om Skatter og Afgifter og hvad han behagede, og paa *Klager* kunde det ved denne Leilighed umelig fattes, hvor Kongerne ikke blot beskattede hvert *Salt-Korn*, men forandrede *Mynt-607Foden* hvert Øieblik, for at kunne give slette Penge ud og tage gode ind; men det Hele havde dog kun været et tragicomisk Skue-Spil, indtil det virkelige Liv i og efter Slaget ved *Poitiers* gjorde sig selv gjældende**Sismondis Franske Historie IX. 83-89. 177-80. 279-84. X. 30. 46. 141. 270. 315. 86. 408. 26. 44.*

Kron-Prinds *Carl*, som i god Tid var flygtet fra *Poitiers*, sammenkaldte nemlig strax *Stænderne* i *Paris* for at faae mange Penge, men han fik først mange ubehagelige Spørgsmaal, baade om hvad de Forrige var brugt til og hvad Sikkerhed han vilde stille for et bedre Brug og for Afskaffelsen af de grove, utaalelige Misbrug herefter, og Formændene for de Næsvise var Biskoppen af *Laon*, *Robert Lecock*, og Older-Manden for Kræmmerne i *Paris Steffen* (*Etienne*) *Marcel*. Kun forgiæves søgde *Carl* at stoppe den slemme Mund ved at opløse Forsamlingen, thi derved gjorde han kun Ondt værre, og det gik tilsidst saavidt, at den *Parisiske* Folke-Leder (1358) med 80 Hjelpere trængde ind i Paladset og slog Marskerne af *Champagne* og *Clermont* ihjel ved Prindsens Side, hvorover denne blev saa elendig, at han faldt paa Knæ for *Steffen*, tog med Taksigelse mod den halv røde *Hue*, der dengang, ligesom i vore Dage den *heelrøde*, var Mærket paa de ægte *Parisere*, lod sig føre paa Raad-Stuen (*Hotel-de-Ville*) og raabde ud af Vindvet til Folket paa *Greve-Pladsen*, at de *Marsker* var nogle slemme Forrædere, saa de kun havde faaet Løn som forskyldt. Saaledes seirede da *Pariserne* indtil videre, men at de og deres Older-Mand herefter skulde give Riget Love, stødte dog Mange og oprørde *Adelen*, ved hvis Opmuntring *Carl*, som var sluppet fra Raad-Stuen, snart blev saa dristig, at han ikke blot sønderrev *Steffen Marcells* Lede-Baand, men forlangde hans Hoved til Bod af sin gode Stad *Paris*, før han vilde forlige sig med den. Det 608Hoved faldt da ogsaa i et Opløb og endeel andre Hoveder sprang efterhaanden, og Alt kom igien i sine gamle Folder men dog lidt mere efter *Ludvig* den *Helliges* end efter *Philip* den *Smukkes* Hoved; thi Saameget havde dog *Carl* lært, at den falske *Myntning* paa offentlig Bekostning lønner sig i Tidens Længde, selv for Lands-Herren, kun slet, og at Man ved en uordenlig Udsuelse snart udtømmer sine Hjelp-Kilder. Da *Carl* nu desuden havde langt mere Lyst til at samle Penge, end, som hans Fader og Farfader, til at gjøre Stads, blev Despotiet under ham ret taaleligt, og da han tillige fik plukket alting, saanær som *Bayonne*, *Bourdeaux* og *Calais*, fra *Engelsk-Mændene*, kaldte Man ham *Carl* den *Vise***Aarbogen hos d'Achery i Pilleriet (Spicilegium) III. 115-21. Matteo Villani hos Muratori XIV. 436. 76. 84. 92. 505. 16. 20. Sismondis Franske Historie X. 476-541.* Hvad Man end ellers har tænkt om den Franske *Salomons* Viisdom, seer det Sidste ogsaa virkelig ud som et Mester-Stykke, især naar Man betragter, at *Carl*, efter Vende-Reisen ved *Poitiers*, aldrig mere vovede sig saa yderlig; men Sær-Synet lader sig dog forklare, uden at forudsætte noget Hexeri enten hos *Carl* selv eller hans *stjernekyndige* Raadgivere. *Edvard* den *Tredie* blev nemlig, som næsten alle Erobrere, tidlig gammel og den sorte *Prinds* nedsank, efter Slaget ved *Poitiers*, i en Døs, hvoraf han kun en enkelt Gang ligesom vaagnede for at gjøre sig mindre frygtet end forhadet, og naar *Carl* da hverken brød sig om *Æren* eller om "de *Smaa*", da var det en meget simpel Klogskab at sætte Borge og Stæder i Forsvars-Stand, undgaae alle Slag, og naar *Engelsk-Manden* paa et stort Sommer-Tog havde spildt sin Tid og tømt sin Pung, da at benytte Øieblikket og den i det hærgede og brandskattede Land immer stigende For609bittrelse mod de Fremmede, til smaa Erobringer**Sismondis Franske Historie XI. 5-150.* Hertil fandt ogsaa *Carl* en Krigs-Mand efter sit Hjerte i den ligesaa snu som dristige *Bertrand Vesclin* (*Guesclin*) fra *Bretagne*, som (1357-70) steg fra Røver-Kaptein til Rigets Marsk (*Connetable*) og gjorde Intet for *Ærens* Skyld, men gjorde, lige til *Carl* i sit Døds-Aar vilde anmasse sig *Bretagne*, Alt hvad hans Herre forlangde**Sammesteds X. 504. XI. 16. 83. 142. 260. 90-556.*

Dog, hvor vederkvægende end *Fransk-Mændene* fandt det, dog engang at kunne gælde for Herrer i deres eget Land, og at være nogenledes frie for den daglige Plage af Soldater og Hofmænd, der plyndrede paa deres egen *Haand*, saa var dog selv i *Carl den Femtes* gyldne Tid (1364–80) Forfatningen slavisk og Regjeringen lovløs, efter den smukke Romerske Grund-Sætning, at Fyrsten *eier* baade Landet og hele Folket med Hud og Haar og har Lov til at gjøre med Sit hvad han vil, saa om han end flaaer Folket og ødelægger Landet, har han dog *Ret*, mens hvem der mukker, har, som en Majestæts-Forbryder, den klareste *Uret*. I disse Grund-Sætninger blev *Carl den Sjette*, som kun var paa tolvte Aar, da Faderen døde, med Flid opdraget, havde alt som kronet Dreng sin store Fornøjelse af at see, hvordan der trillede Hoveder i Hundrede-Viis, saasomt han vinkede, og blev snart vanvittig af Forfængelighed, Feighed og Udsvævelser, saa det var intet Under, at Frankrig under denne Konge (1380–1422) kom paa Randen af sin Undergang. Naar nemlig en Folke-Tyran gjør "Pagt med Døden og Forbund med Helvede", da gjør han det ingenlunde, som han indbilder sig, blot i sit eget og sine gode Venners, men ligesaavel i sine indenlandske og udenlandske Fienders Navn; thi *Døden* kommer med Nødvendighed alle dem til Gode der vil undertrykke og mishandle Folket. Det vilde nu ikke blot Kongen i *Frankrig*, men ogsaa *Kongen af England* og *Hertugen af Burgund*, som ikke alene var ved Samlingen, men fandt i deres Kreds de store Hjelpe-Kilder, der kun aabne sig, hvor de menneskelige Kræfter kan i fri Luft bevæge og udvikle sig.

Hertug *Philip den Dristige* af Burgund var vel Broder til *Carl den Femte*, men skildte sig alt tidlig fra ham, ved at døie Ondt og Godt med sin Fader ved *Poitiers*, skjøndt hans ældre Brødre flygtede, og han blev en mægtig Fyrste, ved at tilgifte sig *Flandern*, som lige indtil hans Dage havde været Handelens og Borger-Frihedens ypperste Sæde, og kæmpede gjennem hele det *Fjortende* Aarhundrede for begge Dele vel med foranderligt Held men med sjelden Standhaftighed. Det var de *Franske Konger*, som ligefra *Philip den Smukke* til *Carl den Vanvittige* stræbde at sønderknuse *Flæmingerne*, for det slette Exempel, de ved deres Virksomhed, Rigdom og Selv-Raadighed gav *Franske Borger-Mænd*, og uagtet der var mange Lyder ved Friheds-Begrebet i *Brügge* og *Ghent*, tager Menneske-Aanden dog ganske anderledes Deel i Livets Kamp for sin Tarv end i Dødens for sin Ære og for Gravens Fred.

For nu at sætte os ind i denne, trods sin snævre Kreds, store Begivenhed, maa vi huske at *Flandern*, halv tysk og halv fransk, regnedes fra Carolingernes Dage til *Frankrig* og tog levende Deel i *Kors-Togene*, men mistede under dem sine *Baldviner*, som siden Midten af det *Niende* Aarhundrede havde regieret Landet. Da nemlig *Baldvin den Syvende*, Søn af den *Robert* Flæming, som det *Store Kors-Tog* har gjort udødelig, faldt uden Afkom (1119), blev først Prinds *Carl af Danmark*, Hellig-Knuds Søn, Grevskabets Arving, men havde samme Skæbne i *Brügge*, som hans Fader i *Odense*, 611og siden kom det ved tre *Margrether* stedse meer i *Franskmænds* og omsider i *Kapetingernes* Vold.

Den første *Margrethe*, fra *Elsas*, bragde nemlig (1191) *Flandern* til Greven af *Hennegau*, som vel traf til at være af en *Baldvinsk* Side-Linie, men saa forfransket, at begge hans Sønner glemde *Flandern* over *Konstantinopel*.

Den anden *Margrethe* var en Daatter af Keiser *Baldvin* den Første, og giftede sig ind i den gammelfranske Adels-Slægt *Dampierre*, som dybt foragtede det *Tydske* Borgerskab, hadede med Folke-Friheden Alt hvad der hørte til *England*, og kiendte ingen høiere Lyksalighed end at glimre i *Paris*. *Margrethe* blev imidlertid gammel, og var en Dame, som vilde raade saalænge hun kunde, saa hendes Søn *Hvid* (*Guido*) kom seent (1278) til Regjeringen, og skjøndt allerede han var lidt usaattes med Stæderne, holdt han dog Venskab med Kong *Edvard Langbeen*, men blev derfor baade Land og Frihed berøvet af *Philip den Smukke*. Denne smukke Herre, som har faaet Ord for at ophjælpe Borgerskabet, havde rigtig nok styrket de *Flamske* Borgere i deres Splid med Greven, som vilde stække deres Vinger, men saasomt han ved en lumpen List fik Greven i sin Vold, og havde tildømt sig selv *Flandern* som et hjemfaldent Lehn (1300), da fik Piben en ganske anden Lyd, og *Philips* Plage-Foged, *Jakob Chatillon*, behandlede *Flæmingerne* saa ægte fransk, at Handværkerne i *Brügge*, under Anførsel af *Peer Væver* og *Hans Slagter* (*Peter König* og *Jean Bride*) gjorde formelig Opstand og det med saadant Held, at det spurgdes over hele Christenheden. Der stod nemlig (1302) ved *Courtrai* et Slag mellem Blomstret af den *Franske Adel* under Greven af *Artois* og de *Flamske Borgere*, med En af Grev *Hvids* Sønner 612i Spidsen, som sved hele Frankrig i Hjertet og findes bedst beskrevet af *Florentineren Johan Villani* **Villani hos Muratori XIII. 382–91. Meyers Flanderske Aarvog. Sismondis Franske Historie VII. 296. 370. 484. VIII. 29. 495. IX. 8. 13. 17–23. 29–32. 50–55. 92–101.* Hermed var Lodden kastet, ikke fordi *Philip den Smukke* jo meget bedre lod sig tale til Rette med det Onde end med det Gode, men fordi det fra nu af blev en Æres-Sag for den Franske Adel og en *Slags* Saligheds-Sag for Stor-Herren i *Paris* at faae dette farlige Borgerskab udryddet, ligesom paa den anden Side *Flæmingerne* Omhug for deres Frihed, saavel som for deres Handel, maatte gjøre dem til *Engelændernes* bestandige Bunds-Forvandte. Havde nu kun de *Flanderske* Grever taget samme Parti, eller havde dog *Flæmingerne* været indbyrdes enige, da vilde *Frankrigs* Fiendskab ei havt stort at betyde, men nu var Ingen af Delene Tilfældet, saa Greverne kaldte selv de Franske Konger til Hjelp mod deres Undersaatter, medens *Ghent* og *Brügge*, der Begge vilde være Hoved-Staden, sjelden eller aldrig gjorde fælles Sag. Følgen var, at *Brügge*, som i *Phillip den Smukkes* Tid spillede Hoved-Rollen, blev efter Nederlaget ved *Cassel* (1328) næsten tilintetgjort, og at *Ghent*, som øiebliklig fandt sin Fordeel derved, siden for at bestaae Kampen, maatte kaste sig i *Englands* Arme og undgik dog kun halvt at dele Skæbne med *Brügge* **Sismondis Franske Historie IX. 421–28. X. 17–25. 111–14. 134–35. 55–60. 259–64. 319–21. 51–53. XI. 261–79. 341–58. 379–403. 417–34.* Hvor mærkværdige

Mænd derfor end Bryggeren *Jakob Artfeld* (Arteveld) og hans Søn *Philip* var i deres Tid, og hvormegen Ære end Kampen under den Sidste mod hele Frankrigs Magt (1379–84) gjør baade Kraften og Modet i *Ghent*, saa har dog hverken Friheden eller Helte-Daade i *Belgien* nogensinde været af det Slags, Andre end Franskmand og Nederlændere kan løfte til Skyerne.

Den tredie *Margrethe*, en Daatter af Grev *Ludvig* den Tredie, bragde nu (1384) sin Gemal, Hertug *Philip* den Dristige af *Burgund*, *Flandern* i Medgift, og skiøndt der endnu flød endeel Blod, før han kom i Besiddelse deraf, fandt dog *Flæmingerne* sig temmelig godt i den ny Regiering, der ønskede at være selvstændig og følte derfor Trang til en blomstrende Handel og Borgerskabets Yndest. *Sismond's Franske Historie* XI. 451–67. Da nu saavel *Philip* den Dristige som hans Søn *Johan Bravkarl* (sans-peur) tillige vilde ene være den vanvittige Franske Konges Formyndere og laae derfor bestandig i Kiv med de andre Prindser af Blodet, saa gav Hertugerne af *Burgund* sig naturligviis Skin af Borgerskabets og Folke-Frihedens Velyndere, medens deres farligste Medbeilere, Hertugerne af *Orleans*, syndes at sværme for det uindskrænkede Konge-Dømme og Adelens Fortrin. Det var saaledes ingenlunde som *Bravkarl*, men som Patron for *Universitetet* og Oldemand for *Slagter-Lauget*, Hertug *Johan* engang (1413) spillede Mester i *Paris*, hvorfor de patriotiske Slagtere heller ikke denne Gang til Friheds-Tegn bar den halvblaa og halvvrøde, men den *kridhvide*, som var den Ghentske, Nat-Hue. *Sammet*. XII. 221–23. 29–42. 70–92. 309. 349–433.

Under disse Omstændigheder, da *Frankrig* alt i en heel Menneske-Alder (1380–1415) havde været et Tvistens Æble mellem Prindserne af Blodet og en Skue-Plads for al muelig Vold og Forvirring, see, da var det Kongen af *England* paany stræbde at tage *Guienne* og *Normandiet*, og, om mueligt, den Franske Krone med Staal-Handsker, og et beleiligere Øieblik kunde han aldrig valgt, saa da Planen deslids uagtet strandede, maatte *Engelsk-Manden* vel formode det gik til med Hexeri.

Dog, førend vi gaee videre, maae vi kaste et Blik over Kanalen, for at gjøre den ny Konges Bekiendtskab, som vel var en Ætmand af *Edvard* den Tredie, men ingenlunde af den Sorte Prinds, hvis eneste Søn, *Richard* den Anden, kun er blevet navnkundig ved sit ulykkelige Endeligt og *Shakspears* mesterlige Skildring. Hans Fætter, *Henrik* af *Lancaster*, som var landsforviist, kom nemlig tilbage uden Forlov (1399), fandt mange Tilhængere, løkkede *Richard* til sig, nødte ham troløs til at nedlægge Regieringen; lod ham for en Sikkerheds Skyld tillige afsætte ved *Parlamentet* og kastede ham i Fængsel, hvor han snart (1400), Man veed ei ret hvorledes, endte sine Dage. *Walsingham* hos *Camden* S. 356–63. *Lingards Engelske Historie* III. 250–82.

Saaledes besteg da *Henrik* den Fjerde Thronen, og videre gik hans Ærgierrighed ikke, men hans Søn og Navner var anderledes udsvævende i sine Ønsker, saavel som i sine Fornøielser, og saasnart han derfor ved Faderens Død (1413) fik Raade-Rum, sagde han ikke "*Falstaf*" men kun Svir og Sværm Farvel for at beruse sig i Vaaben-Gny og Seier-Skrig. *Lingard* III. 313. 33–34. Han fik ogsaa fuldtop af begge Dele, da han efter Land-Gangen i *Normandiet* og Indtagelsen af *Harfleur* (1415), med en lille Magt traadte i Vovehals-Sporet fra *Edwards* Dage; thi vel havde *Franskmændene* lige siden Slaget ved *Poitiers* omhyggelig undgaaet Sammenstød i aaben Mark, men deels havde *Carl* den Gale afløst *Carl* den Kloge, og deels syndes Leiligheden til at oprette de Franske Vaabens Ære saa indbydende, at selv de klogeste Høvdinge vist vilde grebet den, men naturligviis baaret sig meget klogere ad end de Franske Prindser, som meende at Folke-Mængde og Fremfusenhed var Seiren vis. De fik imidlertid Andet at vide ved *Azincourt* (ei langt fra *Cressy*), hvor alle de Franske Høvdinge faldt, uden at Man engang veed, hvad de Fleste gjorde, og Hæren efter et rædsomt Nederlag aldeles opløstes. For Resten var det kun i en Tid, da det Glimrende fordunkler det Grundige, at Slaget ved *Azincourt* kunde vinde og beholde sin store Navnkundighed, thi Seieren blev endnu mindre benyttet end de ved *Cressy* og *Poitiers*, undtagen til Stads i *London*, hvor alle Franske Ridderes Over-Mand naturligviis blev baaret paa Hænderne og løftet til Skyerne. *Walsingham* hos *Camden* S. 390–93. *Monstrelets Krønike* I. 218–27. *Sismond* XII. 479–90. *Lingard* III. 343–56. Vel rykkede *Henrik* i Marken paa Ny, men kun for at sætte Penge og Kræfter til paa Beleiringer i *Normandiet*, saa hans Franske Tog vilde staae for os som et blot Lapseri, hvis de ikke ved et nyt Nidings-Værk i det Franske Konge-Huus havde faaet Skin af en stor Erobring.

Carl den Sjettes yngste og nu eneste Søn, siden bekiendt under Navn af *Carl* den Syvende, var nemlig faldet i Hænderne paa det *Orleanske* Parti, som førde Navn efter sin dygtigste Krigs-Mand Grev *Bernhard* den Syvende af *Armagnac* (i *Gascogne*), medens Dronningen, *Isabelle* af *Baiern*, mishandlet af *Armagnac*, havde taget sin Tilflugt til Hertug *Johan* af *Burgund*. Dauphinen og hans Raadgivere lod nu, som denne Splid, der beskæmmede Konge-Huset og lammede Rigets Kraft, gik dem til Hjerte, forsonede sig høitidelig med Hertugen og myrdede ham saa under Venskabs Maske (1419), hvorpaa hans Søn, *Philip* den Gode, og Dronning *Isabelle* sluttede Fred med *Henrik* den Femte (1420), under de vilkaar, at han skulde ægte Kongens Daatter *Cathrine*, være Rigs-Forstander og Thron-Følger. *Sismond's Franske Historie* XII. 499. 508–10. 516–22. 37–55. 68–99.

Saaledes hængde det sammen med den berømte "Fred til *Troyes*", som altsaa kun var et lille Mellemspil i det lange Franske Sørge-Stykke, uden virkelige Følger; thi da begge Kongerne to Aar efter (1422) døde, stod Sagerne i Grunden ligesom før, saa nordenfor *Loire* spillede *Burgunderne* og sydenfor *Armagnakerne* Mester. Selv om *Henrik* den Femte havde levet sin Alder ud, vilde da formodenlig hans Magt i Frankrig staaet og faldet med det meget usikkre *Burgundiske* Venskab, og da han nu kun efterlod sig et Svøbelse-Barn til at

lege med to Kroner, var det slet intet Under, han tabde dem Begge. Det er imidlertid ret mærkeligt, at *England*, under *Henrik den Sjette* (1422–71), fik en Plage-Tid, der ganske svarer til *Frankrigs* under *Carl den Sjette*, skøndt naturligviis som det Engelske Sørge-Spil til det Franske, eller som *Shakspear* til *Racine*. Medens Kongen af Navn, *Henrik den Sjette*, var først umyndig og siden fjollet, reves og sloges nemlig Prindserne af Blodet om Rangen og Regieringen, og deri bestod Kampen mellem den "røde og hvide Rose", eller *Lancaster* og *York*, men det Hele fik et højere Præg, fordi de Engelske Konge-Brødre og Frænder var dygtigere Kæmper end Hertugerne af *Anjou* og *Orleans*, *Berry* og *Burgund*, og fordi det *Engelske Borgerskab*, som bestandig kæmpede under den *Yorkske Fane*, var en ganske anderledes *Magt* end det *Franske*. Lægge vi endnu hertil, at *Henriks Dronning*, *Margrethe* af *Anjou*, forholdt sig til *Isabelle* af *Bayern*, som *Ælve-Dronningen* (The fairy-queen) til en *Kokke-Pige*, da kan vi forstaae, hvi Forvirringen i *England* 617begeistrede *Skjalden*, medens Den i *Frankrig* maatte kiede *Historie-Skriveren* fordærvet, hvis den ikke endte med det berømte *Hexeri*.

Kong *Carl den Syvende*, eller, som han endnu sædvanlig kaldtes "Dauphinen", sad nemlig, sex Aar efter sin Faders Død (1428), paa Borgen i *Chinon* (ved *Tours*) som i et Muse-Hul, lod baade *Venner* og *Fiender* gjøre hvad de vilde og gav ikke mindste *Livs-Tegn* fra sig, da han pludselig blev hjemstøgt af "Pigen fra *Lothringen*", den siden saa navnkundige *Jeanne d'Arc*, tyve Aar gammel og fast i den Tro, at det var *Guds Villie*, hun skulde undsætte *Orleans*, som *Engelsk-Mændene* af al *Magt* beleirede, og føre *Dauphinen* til *Rheims*, som var i *Fiende-Haand*, for at han der kunde ordenlig salves og krones til *Frankernes Konge*. Det var længe siden, Man ved det Franske Hof for *Alvor* havde tænkt paa vor Herre, saa Man ventede allerminst saa god en *Tidende* fra *Ham*, og holdt *Pigen* for *vanvittig*, men efter et *Par Maaneders Forløb* fandt dog *Carls Raadgivere*, det var nok værdt at prøve, om *Himlen* og den lille *Drømmerske* kunde oprette de forfaldne *Sager*, og *Udfaldet* overgik langt deres *Forventning*; thi ved *Orleans* tog hun den ene *Skandse* efter den *Anden*, til *Fienden* ophævede *Beleiringen*, og under hendes *Anførsel* holdt *Carl* endnu samme Aar sit *Indtog* i *Rheims*. Han var imidlertid for dorsk til at drage mere *Fordeel* af *Folkets Flamme* og *Fiendens Skræk*, end der fulgte af sig selv, og *Aaret* efter faldt *Jeanne d'Arc* ved et *Udfald* fra *Compiegne* i *Burgundisk Fangenskab*, hvorfra hun blev udleveret til *Engelsk-Mændene* og *Kiætter-Retten*, der i *Rouen* (1431) lod hende brænde som en *Hex*Monstrelets Krønike* II. 41–49. 57–58. 70–71. *Sismondis Franske Historie* XIII. 115–61. 80–94..

Dette er *Fortællingen* af en *samtidig Krønike-Skriver*, 618der selv saa *Pigen* i *Kæmpe-Dragt* strax efter hendes *Fangenskab*Monstrelet* II. 58., og vel har han behandlet det Hele saa *skiødesløs*, at han let kan have glemte det *Bedste*, men det er dog *Alt*, hvad *Man* med *nogen Sikkerhed* veed om denne *Franske Ælve-Pige*, der naturligviis er blevet saaledes *sminket* paa den ene og *sværtet* paa den anden *Side*, at vi kun *forgiæves* ønske at see hendes *naturlige Ansigt*. Kan vi for *Resten* tænke os, hvordan den *velbekiendte Franske Ære-Kiærhed* (*point d'honneur*) maatte tage sig ud i *Skjoldmø-Dragt*, da har vi *Billedet* af hende, thi det var *aabenbar* denne *Ridderlighed* med en lille *Tanke* af *Fromhed*, hvis *Mands-Linie* var *uddød*, der i *Kvinde-Skikkelse* lod sig *Mands-Klæder* *skiære* og *frelste Riget*.

Uagtet nemlig *Skjold-Møens Bane* var kort, blev hendes *Daad* dog *uforglemmelig*, og skøndt *Carl den Syvende* helst vilde undvære hvad han ei kunde komme sovende til, saa havde han dog blandt mange *dygtige Parti-Giængere* en *sjelden Kæmpe* i "*Bastarden fra Orleans*", som *indtog* baade *Normandiet* og *Guienne* (1449–51), og samme Aar som *Tyrken* tog *Konstantinopel* (1453), faldt den gamle *Talbot Jarl* af *Shrewsbury*, som gjorde det sidste *Forsøg* paa at *tilbagevinde Over-Magten*Monstrelets Krønike* III. 55–57. *Sismondis Franske Historie* XIII. 484–519. 548–59.. *Hertug Philip* af *Burgund* havde for længe siden (1435) forligt sig med *Carl*, og *Krigen* endtes uden *Fred-Slutning* med at *Englænderne* mistede *Alt* saanær som *Calais*, og *Frankrig* blev et stort *Sultanat*, som allerede under *Carls Søn*, *Ludvig den Ellevte* (1461–83), *indjog* alle *Naboer Skræk*.

Med denne *værdige Efter-Følger* af *Philip August* og *Philip den Smukke* har vi imidlertid her, til *Lykke*, ei *Andet* at gjøre end at *anmærke* det *herlige thermopyliske Nederlag*, 619hvorved *Schweitserne* bedre end ved *glimrende Seire* hævdede deres *Frihed* imod ham, saa hverken han eller *Historien* glemde *Dagen* ved *Basel*.

Vel kan disse *Schweitsere*, halvfranske og halvtydske, knap i *egenlig Forstand* siges at *udgjøre "et Folk"*, men de *forbandt* sig dog *giennem* det *Fjortende Aarhundrede* til en *Slags Fri-Stat*, der *aftvang* *Naboerne* *Høiagtelse* og har selv i *Verdens-Historien* en *egen Betydning*, som et *Sydligt Island*, hvor den *fredløse Frihed* *giennem Aarhundreder* fandt et *Tilflugts-Sted*, hvor *Hyrde-Fløiten* stemde ligesaa godt *overeens* med *Luren* som med *Jæger-Hornet*, og hvor *Saga* vel ikke fandt saamange *Dyrkere* som i *Norden*, men dog i *Johannes Müller* en *Ypperste-Præst*, som *igien* mellem *Alperne* opbygde det *Høi-Alter*, der *fordum* med *Polyb* sank i *Gruus* ved *Kyllene*.

Naar vi nu nævne *Schweits*, tænke vi især paa det *tydske Zürich* og det *franske Bern*, der i *Nyaars-Tiden* blev *navnkundige*, men dog var det *ingenlunde* mellem deres *Kiøbstæd-Borgere*, men mellem *Hyrderne* i de *snevre Dale* omkring *Skovby-Søen* (*Waldstätter-See*), saavel *Forbundet*, som *Friheds-Kæmperne* i *Middel-Alderen* *udklækkedes*. Ved *Rütli* er det nemlig *Sagnet* gaaer endnu om *Vilhelm Tell*, der, ligesom vor *Toke*, maatte skyde *Æblet* af sin *Søns Hoved*, men ramde ogsaa *Plage-Fogeden Gesler* med en *Pil* i *Hjertet*, og *Historien* vidner, det var *Uri*, *Schweits* og *Unterwalden*, som i *Begyndelsen* af det *Fjortende Aarhundrede* ved *Morgarten* (1315) *heltemæssig* *forsvarede* deres *Frihed* mod *Hertug Leopold* i *Østerrig*, og *optog* *foruden*

endeel andre Stæder, i Midten af samme Aarhundrede, *Bern* og *Zürich* i deres Forbund. Da det Østerrigske Huus, der aldrig kunde glemme at deres Stam-Fader, Keiser *Rudolf af Habsburg*, var mægtig i Bjerg-Egnen, greb enhver Leilighed til at prøve disse Frimænds Standhaftighed, 620indlagde *Dølerne* fra Skovby-Søen sig uddelig Ære i Slaget ved *Sempach* (1386), og nu fordoblede Selv-Opoffrelsen ved *Basel* alle Naboernes Frygt og Beundring for de mageløse Kæmper.

Der var paa denne Tid yppet en farlig Kiv mellem det lille *Schweits* og det store *Zürich*, thi da de andre Forbundne holdt med *Schweits*, kom *Züricherne* tilkort og kastede sig i *Armene* paa *Østerrig*, hvis Hertug, *Frederik den Tredie*, tillige var Keiser i *Tydskland*. Selv var *Fredrik* imidlertid ingen Krigs-Mand, og hans Keiserskab havde kun lidt at betyde, saa han vidste ikke bedre Raad end at bede Kongen af *Frankrig* om en Trop øvede Soldater som turde prøve Styrke med *Dølerne*, og efter den evige Krig havde Man i *Frankrig* Nok af dem, saa *Ludvig* Dauphin havde nemt ved at bringe en Hær paa Benene, som Man skattede paa 50000 Mand, og som skulde slaae to Fluor med eet Smæk: underkue de stolte *Alpehyrder*, og adsplitte Kirke-Fædrene i *Basel*, som sad og holdt Raad om at ydmyge Paven.

Schweitzer-Hæren, nogle og tyve tusind Mand stærk, laae dengang (1444) og beleirede baade *Zürich* og *Farnsberg*, en Borg i Basler-Egnen, men istedenfor at samle sig, sendte de der laae for *Farnsberg* blot sextenhundrede Mand op til *Birs-Floden* at udspeide den Franske Hær, og denne Haandfuld Kæmper gik imod Befaling over *Birs* og indlod sig i Slag med den frygtelige Over-Magt. Kampen varede i ti Timer og 8000 Soldater beed i Græsset; men alle *Schweitsere* gjorde ligesaa, paa Ti nær, hvoraf endda kun Een var uden Saar og agtedes for æreløs* *Johannes Müllers Schweitzer-Historie IV. 1-93.*

Lysten forgik herved aldeles *Ludvig* til at gaae *Schweitserne* paa *Klingen*, og hans Soldater var blevet saa tamme, at de ved Hjemkomsten til *Frankrig* lod sig behandle som 621Huus-Dyr, saa *Carl* den Syvende dannede af dem en lille staaende Hær, der blev forlagt omkring i Stæderne og gjorde i Freds-Tid ypperlig Tjeneste, ved at holde baade Fri-Bytterne og de vaabenløse Borgere i Ave. Dette var en Indretning, der hænger nøie sammen med alle Nyaars-Tidens borgerlige Forhold, og har bidraget betydelig til at give de sidste tre Aarhundreders Stats-Historie sit eiendommelige Præg, hvad dog først klarer sig for os, naar vi overskue Kampen og Giæringen i *Italien*, hvor ligesaavel den nyere *Krigs-Konst* og *Stats-Konst*, som *Romer-Retten* og den *Latinske* Videnskabelighed har hjemme.